

Μακεδονικά

Τόμ. 4, Αρ. 1 (1960)

André Guillou, *Les archives de Saint-Jean-Prodrome sur le mont Menécée*

Στίλπων Π. Κυριακίδης

doi: [10.12681/makedonika.771](https://doi.org/10.12681/makedonika.771)

Copyright © 2014, Στίλπων Π. Κυριακίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κυριακίδης Σ. Π. (1960). André Guillou, *Les archives de Saint-Jean-Prodrome sur le mont Menécée*. *Μακεδονικά*, 4(1), 610-614. <https://doi.org/10.12681/makedonika.771>

τικὴν καὶ στρατιωτικὴν διαίρεσιν τῆς χώρας, τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ κράτους· προστίθενται καὶ τινες πληροφορίες περὶ τῶν ἐπὶ πρῶτον χρόνων τοῦ Πορθητοῦ, ἔτι δὲ καὶ χρονολογικὸν σημεῖωμα τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1453 μέχρι τοῦ 1475 καὶ τελευταῖον περιγράφεται ἡ σκληρότης αὐτοῦ καὶ ἡ ἀγριότης τῶν ἐπιβαλλομένων ὑπ' αὐτοῦ ποινῶν (σ. 89). «Düerse sono, λέγει, immo horribile le iustitie et iniustitie et crudeltà del gran Turcho.» Ἄξια σημειώσεως εἶναι καὶ τὰ ἐν τέλει λεγόμενα περὶ τῶν πληρωμάτων τοῦ τουρκικοῦ στόλου, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἑλληνικά, ἔτι δὲ καὶ τὰ περὶ ἀριθμοῦ τῶν οἰκιῶν τῶν γησίων, ἐκ πατρὸς δηλ. καὶ μητρὸς, Τούρκων, αἱ ὁποῖαι ἀνήρχοντο μόνον εἰς δύο χιλιάδας καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀνατολὴν (tra tutta Turchia et Grecia σ. 94). Ἡ πληροφορία ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ἐθνολογικὴν καταγωγὴν τῶν συγχρόνων Τούρκων.

Τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι αὐτόγραφον, ἐκδίδεται μετὰ πολλῆς προσοχῆς, συμπληρουμένον μετὰ πολλῆς πιθανότητος τῶν εἰς τινὰς σελίδας παρουσιαζομένων ἐκ καταστροφῆς χασμάτων, συνοδεύεται δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ κειμένου σχολίων. Τοῦ κειμένου προτάσσεται ἀξιανάγνωστος διεξοδικὴ εἰσαγωγή (1 - 28), εἰς τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον δίδονται αἱ ἀναγκαῖαι διὰ τὸ χειρόγραφον καὶ τὸν συγγραφέα πληροφορίες, ἀλλὰ γίνεται λόγος διὰ τὰς πηγὰς τῆς ἱστορίας τῶν Τούρκων κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, καὶ ἰδίως τὰς ἰταλικὰς, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολῦτιμοι, δεδομένου ὅτι οἱ μὲν Τούρκοι χρονογράφοι οὐδὲν σπουδαῖον προσφέρουν, τὰ δὲ παλαιὰ τουρκικὰ ἀρχεῖα σχεδὸν δὲν ὑφίστανται, πωληθέντα κατὰ τὸ πλεῖστον ὡς ἀχρηστὸς χάρτης (σ. 6).

Ἡ ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν ὁ ἐπιφανὴς τουρκολόγος παρέσχε διὰ τῆς ἐκδόσεως ταύτης εἰς τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν Τουρκοκρατίαν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, εἶναι πολῦτιμος, θὰ ἔπρεπε δὲ τὸ ἔργον ἐν Ἑλλάδι τοῦλάχιστον νὰ μελετηθῆ μετὰ προσοχῆς καὶ νὰ γίνῃ εὐρύτερον γνωστὸν.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

André Guillou, Les archives de Saint-Jean-Prodrôme sur le mont Menécée. Paris 1955 (Bibliothèque byzantine publiée sous la direction de P. Lemerle. Documents 3). 80ν μέγα, σ. 219, πίν. 4.

Τὰ ἔγγραφα τῆς παρὰ τὰς Σέρρας Μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον γνωστὰ ἐκ παλαιότερων δημοσιεύσεων. Αἱ δημοσιεύσεις ὅμως αὐτὰ δὲν διακρίνονται διὰ τὴν ἀκρίβειάν των, διότι δὲν στηρίζονται ἐπὶ τῶν πρωτοτύπων, ἀλλ' ἐπὶ παλαιῶν ἢ νεωτέρων ἀντιγράφων, ὄχι πάντοτε πεπειραμένων ἀντιγραφέων, ὧν μάλιστα εἰς, ὁ Γεώργιος Ἰωαννίδης, ἐργασθεὶς διὰ λογαριασμὸν τοῦ γνωστοῦ πανσλαβιστοῦ προπαγανδιστοῦ Stefan Verkoric', τοῦ πλαστογράφου τῶν παμπαλαίων σλαβικῶν ὀρφικῶν

ἐπῶν, τὰ ὁποῖα δῆθεν ἀνεκάλυψεν εἰς τοὺς σλαβοφώνους Πομάκους τῆς Ῥοδόπης, δὲν ἐδίστασε καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐκδόντων τὰ ἔγγραφα αὐτοκρατόρων διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Στεφάνου Δουσάν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἔγγραφα ταῦτα πλὴν τῆς ἄλλης αὐτῶν σημασίας ἐνέχουν καὶ ἱστορικὴν, ἐπεβάλλετο νὰ γίνῃ νέα ἔκδοσις ἀξιόπιστος, ἀνταποκρινομένη εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπιστήμης. Τὴν ἔκδοσιν ἀνέλαβεν ὁ André Guillou, ἑταῖρος τῆς ἐν Ῥώμῃ Γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, ὁ δὲ καθηγητὴς Paul Lemerle περιέλαβεν αὐτὴν εἰς τὴν ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του δημοσιευομένην Βυζαντινὴν βιβλιοθήκην, εἰς τὴν σειράν τῶν κειμένων (documents). Ὁ ἐκδότης, ἐργασθεὶς μετὰ ζήλου, κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς εὐτυχὲς πέρας τὸ δύσκολον ἔργον, ἡ δ' ἔκδοσις του εἶναι, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀρτία, πολλαχῶς δὲ χρήσιμος εἰς τὴν ἐπιστήμην.

Τῆς ἐκδόσεως τῶν κειμένων ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου προτάσσει εἰσαγωγικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της περὶ τὸ 1275 μέχρι τῶν σημερινῶν χρόνων, τῆς ὁποίας αἱ τύχαι συνδέονται πρὸς τὰς ἱστορικὰς τύχας τῆς γειτονικῆς πόλεως τῶν Σερῶν μέχρι καὶ τῶν τελευταίων Παγκοσμίων πολέμων. Ἡ ἱστορία, συντεταγμένη ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τῶν δημοσιευομένων ἐγγράφων καὶ τῶν γραψάντων παλαιότερον περὶ αὐτῆς, εἶναι πλήρης καὶ ἀκριβής, προστίθεται δ' ἐν τέλει καὶ κατάλογος τῶν ἡγουμένων καὶ ἀντιπροσώπων τῆς Μονῆς ἀπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ μέχρι τοῦ Χριστοφόρου, ὁ ὁποῖος συνέγραψε τὸ «Προσκυνητάριον» αὐτῆς, ἔργον χρησιμώτατον, διότι πλὴν τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς περιλαμβάνει μετὰξὺ ἄλλων καὶ τὰ πλείιστα τῶν ἐγγράφων αὐτῆς ἀνεγνωσμένα μετὰ πολλῆς προσοχῆς.

Τὴν εἰσαγωγὴν ἀκολουθεῖ ἡ ἱστορία τῆς παραδόσεως τῶν ἐγγράφων, ἡ ὁποία εἶναι σαφῆς καὶ διδακτικὴ. Τὰ πρωτότυπα τῶν ἐγγράφων εἶχον ἤδη καταστραφῆ πρὸ τοῦ 1698, πλὴν τριῶν, τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ Χριστόφορος. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἀπωλέσθησαν κλαπέντα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸν Πρῶτον Παγκόσμιον πόλεμον. Εὐτυχῶς τὰ ἔγγραφα εἶχον ἤδη ἀντιγραφῆ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα εἰς δύο κώδικας, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ἀντεγράφησαν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ διαφόρων. Δυστυχῶς ἐκ τῶν δύο τούτων κωδίκων ὁ εἰς μόνον ὑπάρχει σήμερον, κλαπείς μὲν καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸν Πρῶτον Παγκόσμιον πόλεμον, ἀνακαλυφθεὶς δ' ἐσχάτως εἰς τὴν Πανεπιστημιακὴν βιβλιοθήκην τῆς Πράγας ὑπὸ τοῦ Duicev¹ καὶ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Λίνου Πολίτου, δὲν ὑπάρχουν δὲ καὶ τὰ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βελιγραδίου φυλασσόμενα ἀντίγραφα αὐτῶν, γενόμενα κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Οὕτω σήμερον μᾶς ἀπομένουν μόνον ὅσα κατὰ καιροὺς ὑπὸ διαφόρων ἐδημοσιεύθησαν ἐκ τῶν γενομένων κατὰ καιροὺς ἀντιγράφων. Ὁ συγγραφεὺς πρὸς περισσotέραν σαφή-

¹ ZB 50 (1957)

νιαν καθήρτισε καὶ στέμμα, παριστῶν τὴν ἱστορίαν τῆς παραδόσεως. Ἀκολουθεῖ ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῶν κειμένων, ἡ ὁποία γίνεται μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας. Τρία μόνον ἔγγραφα, τῶν ὁποίων ἐσώθησαν τὰ πρωτότυπα, ἐκδίδονται διπλωματικῶς. Ἐκ τούτων τὰ δύο εἶναι εὗρημα τοῦ ἐκδότου.

Τὰ ἔγγραφα ἀκολουθοῦν διάφορα παραρτήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὸ τυπικὸν τῆς Μονῆς, τὸ δεύτερον σημεῖωμα περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Μονῆς μητροπολίτου Ζιχνῶν Ἰωακείμ, τὸ τρίτον, τέτατον καὶ πέμπτον ἀμφιβόλου γνησιότητος ἔγγραφα, τὸ ἕκτον γράμμα τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου, τὸ ἕβδομον δέησιν τῶν μοναχῶν πρὸς τὸν πατριάρχην ὅπως ἐγκριθῇ ὁ διορισμὸς ἀντὶ ἡγουμένου ἐπιτροπῆς πρὸς διοικήσιν τῆς Μονῆς, τὸ ὄγδοον ἀφορᾷ εἰς τὰ χειρόγραφα τῆς Μονῆς, τὰ ἀρπαγέντα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ ἀποδοθέντα κατόπιν εἰς τὴν ἐθνικὴν βιβλιοθήκην. Ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει καὶ σταχυολογίαν τῶν προσωπογραφικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐνθυμήσεων, τῶν περιεχομένων εἰς τὰ χειρόγραφα, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν ὄχι μόνον εἰς τὴν Μονὴν καὶ τὰς Σέρρας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους τόπους, παρέχον δὲ πληροφορίας χρησίμους διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ ἰδίᾳ τὴν τοπικὴν. Τέλος εἰς τὸ ἔνατον δημοσιεύει ἐπιγραφάς, σχετικὰς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς.

Ἀκολουθεῖ πίναξ τῶν κυρίων ὀνομάτων, ὡς καὶ πίναξ τῶν ἀξιοσημειώτων ὄρων, τῶν περιλαμβανομένων εἰς τὰ ἔγγραφα.

Ἐν τέλει εἰς τὰς προσθήκας δημοσιεύονται ἕξ ἔγγραφα τῆς Τουρκοκρατίας (1610 - 1698), ἀφορῶντα εἰς κτηματικὰς διαφορὰς τῆς Μονῆς, ὧν τὰ τέσσαρα πρῶτα τοῦ μητροπολίτου Σερρών, τὸ πέμπτον τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Τιμοθέου καὶ τὸ τελευταῖον τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου.

Προσαρτῶνται καὶ τέσσαρες πίνακες φωτοτυπιῶν ἐκ χειρογράφων, ἀποκειμένων εἰς τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην. Ἐλαχίστας μόνον παρατηρήσεις ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν εἰς ὅσας ἔκαμεν ὁ κρίνας ἤδη τὸ βιβλίον ἐν ΒΖ (51,130) Dölger.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 3 ἐκ κώδικος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἀνήκοντος ἄλλοτε εἰς τὴν Μονὴν, δημοσιευόμενον γράμμα τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου (1308), δὲν δύναιται νὰ ἔχη σχέσιν μὲ τὴν Μονὴν, ἀλλ' ἀφορᾷ μόνον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Λιτίτζης, ἡ ὁποία δὲν εὐρίσκετο εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλ' εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὴν γραφὴν Λ ο υ τ ῖ τ ζ η ς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Λέοντος. Ἡ ἐπισκοπὴ διετεθεῖτο καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, ἡ δὲ πόλις ἔκειτο βορειοδυτικῶς τοῦ Λιδυμοτείχου, πιθανῶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ὁρτάκιοῦ, τὸ ὁποῖον ἀνήκει σήμερον εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ὑπὸ τοιοῦτους γεωγραφικοὺς ὄρους εἶναι ἀπίθανον νὰ περιῆλθε τὸ δωρηθὲν εἰς τὸν χαρτοφύλακα Λιτίτζης χωράφιον εἰς τὴν παρὰ τὰς Σέρρας Μονὴν τοῦ Προδρόμου.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 4 χρυσόβουλλον στ. 3 ἡ διόρθωσις τοῦ Παπαγεωργίου

τοῦ ἢ δ' αἴτησις εἰς εἰ δ' αἴτησις, κάλλιον εἰ δ' ἢ αἴτησις, εἶναι ὀρθή καὶ ἔπρεπε νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὸ κείμενον, ἢ δὲ μετὰ τὸ αἰτήσεως (στ. 10) στίξις ἔπρεπε νὰ μεταβληθῆ εἰς ἐρωτηματικόν, διότι ἡ ὅλη περίοδος εἶναι ἐρωτηματική.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 5 χρυσόβουλλον τὸ ἐν. στ. 10 δ δὲ διορθωτέον εἰς ὁ δέ, δηλ. ὁ Τρουληνός. — Κατωτέρω τὸ ἐν στ. 16 ἐπέπεμψεν διορθωτέον εἰς ἀπέπεμψεν.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 9 χρυσόβουλλον στ. 33 νομίζω ὅτι τὸ ἐκλειωματικῆς τοῦ Χριστοφόρου προέρχεται ἐκ παραγνώσεως τοῦ ὀρθοῦ ἐξαλειμματικῆς, τὸ ὅποιον ὀρθῶς ἀποκατεστάθη παρὰ Mikl. Müll.

Εἰς τὸν ὑπ' ἀρ. 22 ὄρισμόν στ. 5 νομίζω ὅτι ἡ γραφή, τὴν ὁποίαν παρέχει ὁ Χριστόφορος, μὲ τὸ περὶ τὴν αὐτὴν δὴ τὴν δηλωθεῖσαν μονήν, εἶναι ἡ ὀρθή, καὶ αὕτη ἔπρεπε νὰ τεθῆ. — Κατωτέρω εἰς τὸν στ. 9 νομίζω ὅτι ἀντὶ τοῦ πρὸς τοιοῦτον γραπτέον πρὸς [τὸν] τοιοῦτον.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 25 πρόσταγμα παρατηρῶ ὅτι τὰ ἐν ταῖς παρατηρήσεσι [remarques] λεγόμενα, ὅτι τὸ μετόχιον τῶν Ἀσωμάτων δὲν μνημονεύεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν κτημάτων τῆς Μονῆς τοῦ 1321, οὔτε τοῦ 1329, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Ντουσάν (ἀρ. 39) τοῦ 1345, δὲν εἶναι ἀκριβή. Τὸ περὶ τὴν Ζίχταν μετόχιον τῶν Ἀσωμάτων εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ μετόχιον τοῦ Ἀρχιστρατήγου τῶν Ἄνω δυνάμεων εἰς τὴν Ζελίχοβαν (9,15, 10,17), ἥτις μνημονεύεται καὶ εἰς τὸ πρόσταγμα (στ. 18 τὸ ρηθὲν (χωρίον) τὴν Ζελίχοβαν). Τὸ αὐτὸ μετόχιον τῶν Ἀσωμάτων μετὰ τῶν τριῶν μυλῶνων ἀναφέρεται καὶ ἐν 39,59.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 30 γράμμα τὸ ἐν στ. 14 κέκτηται πρέπει νὰ διορθωθῆ εἰς κέκτηνται, τὸ δὲ ἐν στ. 15 προσέθηκε εἰς προσέθηκα.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 33 γράμμα νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διορθωθοῦν τὸ μὲν ἐν στ. 5 προσλαμβάνουσα εἰς προλαμβάνουσα, τὸ δὲ ἐν στ. 7 ἦπερ ἀρέσκειται εἰς ἦπερ ἀρέσκειται. — Τὸ ἐν στ. 11 νῦν δ' ἀλλὰ μόνον κατέστη νομίζω ὅτι ὀρθῶς ἀποκατεστάθη ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐκδότου εἰς νῦν δ' ἄλιον μόνον οὐ κατέστη. — Ἐν στ. 20 τὸ μετὰ τὸ μοναχοὶ κόμμα πρέπει νὰ διορθωθῆ εἰς ἐρωτηματικόν, διότι ἡ ὅλη φράσις ἀποτελεῖ ἐρώτησιν. — Τὸ ἐν στ. 22 ἀνεκιντο διορθωτέον εἰς ἐνέκειντο, τὸ ἐν στ. 31 ὡς νομίζω ὅτι περιτενεῖ, τὸ δὲ ἐν στ. 32 ἴστω διορθωτέον εἰς ἴστω.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 34 γράμμα τὸ ἐν στ. 26 ἀπόποιρά τις νομίζω ὅτι πρέπει νὰ γραφῆ ἀπόμοιρά τις.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 39 χρυσόβουλλον τὸ ἐν στ. 26 ἐξουσίαν διορθωτέον εἰς ἐξκουσίαν ἢ κάλλιον ἐξκουσεσίαν.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 44 χρυσόβουλλον τὸ ἐν στ. 11 ἔξειν πρέπει νὰ διορθεῖ εἰς ἔξει, ὡς ἐπρότειναν ἤδη οἱ Mikl. Müll.

Εἰς τὸν ὑπ' ἀρ. 45 ὄρισμόν δὲν ἐννοῶ διατὶ ὁ ἐκδότης χαρακτηρίζει ὡς μὴ ὀρθὴν καὶ ὀλίγον σαφῆ τὴν φράσιν: Ἐπεὶ ὁ ἀπὸ τὸ κάστρον Ζιχγῶν

ὁ Ἰάκωβος. Ἡ φράσις ἀπλούστατα δημοτικίζει, σημαίνει δὲ ἐπειδὴ ὁ ἀπὸ τοῦ κάστρου τῶν Ζιγγῶν καταγόμενος Ἰάκωβος.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 47 γράμμα ἐν στ. 47 μετὰ τὸ ὁμολόγησαν πρέπει ἀντὶ τοῦ κόμματος νὰ τεθῆ ἄνω τελεία, ὅπως στίζει καὶ ὁ Χριστόφορος. Ἡ στίξις ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον στοιχεῖον διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ κειμένου καὶ πρέπει νὰ τυγχάνῃ πολλῆς προσοχῆς. Εὐτυχῶς τὰ παραδείγματα κακῆς στίξεως εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην εἶναι πολὺ ἀραιὰ καὶ ὄχι πολὺ σοβαρά. Ἐπίσης σπάνια εἶναι καὶ τὰ παροράματα καὶ εὐκόλως διορθωτά. Ἔπρεπε, νομίζω, νὰ ἀποφευχθῆ ὁ νεωτερισμὸς τῆς παραλείψεως τῆς ὑπογεγραμμένης, διότι δημιουργεῖ ἐνίοτε συγχύσεις μεταξὺ δοτικῆς καὶ ὀνομαστικῆς τῶν πρωτοκλίτων θηλυκῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα νομίζω ὅτι ἡ ἔκδοσις τῶν κειμένων εἶναι ἀγρία. Χρήσιμος τέλος εἶναι καὶ ὁ δημοσιευόμενος χάρτης, εἰς τὸν ὁποῖον σημειοῦνται ἀκριβῶς οἱ τόποι, περὶ ὧν γίνεται λόγος εἰς τὰ ἔγγραφα.

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

F r a n z B a b i n g e r, Maometto il Conquistatore e il suo tempo. Giulio Einaudi editore, 1957. 8ον, σ. 795. Πίν. 28, ἐξ ὧν ὁ ἔγχρωμοι. Εἰκόνες ἐντὸς κειμένου 13.

Ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ὁ Πορθητῆς εἶναι ἴσως ὁ σπουδαιότερος τῶν Ὀθωμανῶν σουλτάνων, διότι εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ συμπλήρωσις καὶ ἐδραίωσις τῶν κατακτήσεων τῶν προκατόχων του κατὰ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν καὶ ἡ συγκρότησις ἑνὸς ἐνιαίου καὶ ἰσχυροῦ κράτους, τὸ ὁποῖον καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐπὶ ἓνα τοῦλάχιστον αἰῶνα ἀπέτελεσε τὸ φῶβητρον τῆς Δύσεως. Ὅμως, μολονότι τὰ ἔργα αὐτοῦ ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον γνωστὰ καὶ ἐκ τῶν γενικωτέρων ἱστοριῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἔλειπεν ἡ ἀναγκαία εἰδικωτέρα καὶ λεπτομερεστέρα ἐξέτασις αὐτῶν, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἐπισκόπησις τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνδρός. Τὸ κενὸν ἀνέλαβε νὰ συμπληρώσῃ ὁ ἀρμοδιώτατος πρὸς τοῦτο, ὁ Franz Babinger.

Ὅτος, μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τὰς γνωστὰς πηγὰς, ἑλληνικὰς καὶ τουρκικὰς, τὰς ὁποίας γνωρίζει καλύτερον παντὸς ἄλλου, προέβη εἰς εὐρείας ἀρχαιακὰς ἐρεῖνας εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς Δύσεως, καὶ ἰδίως τῆς Ἰταλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρκετὰ νέα στοιχεῖα ἔφερεν εἰς φῶς, συμπληροῦντα ἢ ἐξακριβοῦντα τὰ ὑπάρχοντα. Τὸ ὕλικόν, τὸ ὁποῖον εἶχε νὰ δαμάσῃ ὁ συγγραφεὺς, ἂν μάλιστα λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς γενομένας ἐπ' αὐτοῦ μέχρι τοῦδε μελέτας, ὑπῆρξεν ὀγκωδέστατον. Ἐν τούτοις κατώρθωσεν οὗτος νὰ δώσῃ πλήρη, σαφῆ, εὐεπισκόπητον, ἀλλὰ καὶ εὐανάγνωστον εἰκόνα τῶν ἔργων καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἱστορουμένου προσώπου, ἐλέγχων παρεμπιπτόνως καὶ τὰς ὑφισταμένας περὶ αὐτοῦ ἀνακριβείας.

Ἀξιολογώτατον εἶναι τὸ περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Πορθητοῦ κεφάλαιον (Personalità e impero di Mehmed il Conquistatore σ. 607 -